

Hva en minoritetsspråklig kan, må og bør kunne om norsk

Et forsøk på helhetlig refleksjon

Jon Erik Hagen

førsteamanuensis ved

Institutt for lingvistiske, litterære og estetiske studier, UiB

Man skaper språk for å skape seg med det!

- Det er artig å skape seg, og det man gjør når man skaper seg, er at man bokstavelig talt SKAPER en skikkelse som ikke nødvendigvis "er" en selv, men kanskje en som en ønsker å vise fram!

Språket *skapes* mer enn det "overtas"

- eller kanskje heller: Det å lære språk betyr å *skape* språk som på et plan aksepteres av det omgivende sosiale og kulturelle miljøet rundt en, og som man forholder seg til. Og som har den tilsiktede *virkning* på det samme miljøet, - i stedet for en utilsiktet!

Språkbruk handler om å forholde seg til medmennesker

- Hver gang man åpner kjeften for å kommunisere språklig med noen, gjør man noe i sitt forhold til andre; man innleder, definerer, opprettholder, endrer samtalepartnerens oppfatning av en. Og det man ønsker å gjøre, krever *språk* til gjøre det med, nemlig språklig *form*, og språklig *norm*.

Språkbruk er *sosialt* motivert

- Språkbrukens rolle som medium for sosial relasjonsdannelse og gruppemanifestasjon er språkbrukens grunnleggende funksjon. Denne måten å bruke artikulasjonsorganene på er ikke spesifikt menneskelig (Vygotsky og *sosialkonstruktivistiske* skoler i psykolingvistikken).
- Det at språk tilfeldigvis også kan brukes "indikativt", altså til å referere til verden for å informere om den, er i sammenlikning en høyst sekundær egenskap ved menneskelig språkbruk.

Språkbruk som sosial *handling*

- Det å kommunisere språklig er således en måte å *gjøre noe* i forhold til sin samtalepartner på. Når man gjør dette ved bruke språk, foretar man en "talehandling" (Austin, Searle)
- Skal man skape, videreutvikle og fremme sin egen identitet og således fremme sine egne livsmål, og i det hele tatt være til stede i verden i forhold til andre, som *samfunnsmedlem* og ikke som *gjenstand*, er det vanskelig å tenke seg hvordan dette skal gjøres uten å ta språket i bruk.

"Språkning"

- Begrepet "sprogning" (Jens Norman Jørgensen) handler om i forhandling med samtalepartnere å *skape* språk ut fra de foreliggende ressurser som jeg rår over til å oppnå sosiale mål, for å få folk til å innrømme meg og tilkjenne meg den identitet jeg ønsker.
- Her er språk og språkbruk helt grunnleggende som gruppedannende og identitetskonstituerende medium. Og i moderne samfunnsvitenskap snakker en ofte i dag om "the linguistic turn", den språklige vending i samfunnsvitenskapene. (Habermas).

Identitet

Identitet er noe man skaffer seg
skaper gjennom forhandlinger med
andre, og som det er andre som gir
en, først og fremst!

Valg av språknorm som valg av identifiserbar gruppe

- Identitet skapes, forhandles fram og velges – gjennom valg blant eksisterende språknormer, noe som krever a) vilje til språklig/sosial assimilasjon, b) kanskje en språklig intuisjon som er så vanskelig å tilegne seg som andrespråksbruker at det kan virke fullstendig urealistisk.
- Ved å velge språkform *artikulerer* man hvem man vil "gå i takt" med, overfor samtalepartneren, og kan således markere solidaritet nærhet og likhet, – eller det motsatte: avstand og forskjell, altså min egen status i forhold til ham.
- Hvis jeg ønsker meg en identitet som bergenser, må jeg faktisk snakke som en. Hvis man som østlending ønsker å bli kjent som en folkelig og jovial person, må man simpelthen ikke artikulere denne identiteten med tynne l-er, og bruke ord som "nu" "frem" "efter" "sne" "ben" "sten" "hård" og "kold".

Hvilke muligheter har *fremmedspråklige* for identitetsartikulasjon?

Hvis vi går med på at det er menneskets sosiale behov som er den viktigste grunn til at man overhodet gidder å bruke språk, slik Vygotsky i sin tid antydte, og disse sosiale behovene for å skape sin identitet er avhengig av ens språklige kompetanse, over de *registre* mht. til stil, ordforråd, formvariasjon, sier det seg selv at man skal være rimelig kompetent for å gripe den kompleksitet av assosiasjonsrikdom at man klarer å manifestere seg selv, eller SKAPE SEG SELV fullt ut ...

Man kan lett trå feil!

- Hvis man har inadekvat kjennskap til norske registre, kan man lett trå feil.
- Registervariasjon er det knyttet mentale og emosjonelle assosiasjoner til, som det kanskje er *umulig* å fullt ut lære som andrespråksbruker.

Hvilke sosiale roller spiller man som minoritetspråklig?

- En rolle det er vanskelig å unngå å spille, er rollen som *utlending*. Har man en fremmedartet aksent, så vil man ikke unngå at det særmerker en.
- En høystatusutlending kan tillate seg å ha "en sjarmerende aksent", men om en lavstatusutlending med tilsvarende aksent heter det lett at man snakker "gebrokkent".
- Man trenger som utlending å bli definert av majoriteten på den måten man ønsker seg, men ofte også å bli det av andre utlendinger.
- Og hvis man har en marginalisert sosial eksistens, har man behov for solidaritet med andre i samme situasjon, som en deler bakgrunn, samfunnsroller og holdninger med.

Nyskapte sosiale identiteter krever nyskapt språk

- Når samfunnet utvikler seg, oppstår det nye sosiale identiteter, som man trenger nye språknormer for å artikulere medlemskap i. Nye normer må derfor skapes, dvs. *framforhandles* både innad i gruppa og overfor andre grupper. Dette er et maktspørsmål ...

Hvis en minoritetsspråklig snakker helt innfødtlikt ...

- Da kan han virke "sleip", for det å bli god i et nytt språk, er litt mistenkelig ... det er jo å late som man er noe annet enn det man føler, han opptrer ikke helt i samsvar med sine verdier.
- Dessuten kan man lett oppfattes som "sviker" av andre som tilhører samme etniske gruppe.

Nye etnolekter vokser fram i Norden

- Noe av det som er ferd med å skje i Norden, er at tusenvis av fremmedspråklige, spesielt ungdom, har nå større mulighet for å meisle ut sin samfunnsidentitet som minoritetsungdom gjennom framveksten av nye språkvarieteter, såkalte "etnolekter".
- Slike kan virke utfordrende på majoritetskulturens evne til å innrømme dem en legitim identitet innenfor rammen av det som er "norsk språkkultur" i litt snevrere forstand.

"Rinkebysvenska"

- I stockholmsförstaden Rinkeby er det store flertallet av befolkningen minoritetsspråklige. Der er det vokst fram en type svensk, en såkalt etnolektisk varietet som kalles "Rinkebysvenska" (Kotsinas).
- Det interessante er at denne "dialekten" kan brukes helt eller delvis, av ungdom med forskjellig morsmålsbakgrunn, ja også sosialt marginalisert etnisk svensk ungdom! "Cross over" kalles dette fenomenet (Rampton)

"Multietnolekt"

- Pia Quist har foreslått å kalle københavnsk ungdomsspråk for "multietnolekt" fordi også det, i likhet med rinkebysvenska, er i ferd med etablere seg som en talenorm for ulike morsmålsgrupper i definerbare situasjoner.

"Dårlig språk" eller ny varietet?

- Når en minoritetsungdom fra Rinkeby sier:

"I dag, jag var i stan!"

kan dette lett misforstås som dårlig svensk. "Her må mer undervisning til!"

Subjekt/verb-inversjon

Jeg var i byen i går.

I går var jeg i byen.

*I går jeg var i byen.

FRAMFLYTTING av ikke-subjekt utløser
at subjektet flytter bak verbet.

Manglende inversjon er del av "rinkebynormen"

Det er ikke slik at bruk av denne form uten videre betyr at språkbrukeren ikke kan bedre.

Svenske undersøkelser viser tvert imot at rinkebyungdom som ikke inverterer sine subjekter i uformelle sammenhenger og under samtaler seg imellom, bruker korrekt invertering helt uten problemer i samtaler der de finner det naturlig. Rinkebynormen er således del av et større register.

Tolererer vi nye etnolekter?

- Hva er viktigst for en fremmedspråklig: å kunne skjøtte sin jobb, stemme ved valg, kunne følge med på Dagsrevyen, sende sine barn i barnehagen, – *eller at han inverterer sine subjekter?*
- Bør det å invertere subjekter være et minstekrav for å få arbeids- og oppholdstillatelse, asyl eller statsborgerskap?
- Er inverteringsunntakelse noe som ekskluderer en fra det norske språkfelleskapet? Da er vi inne på spørsmålet om "utenfor" og "innenfor", integrert eller assimilert?

Hvem EIER det norske språket?

- Vi tenker på majoritetsspråklige som språkeiere som eier et språk slik huseiere eier et hus.
- Minoritetsspråklige er på samme måte *språkleiere*. De "leier" språket, og får derfor lov til å bruke det som leieboere får lov til å bruke et hus, men ikke til å ta seg til rette i det, og bestemme hvordan det skal være

Er etnolekter norske dialekter?

- Rent symbolsk kan sterke negative sanksjoner mot etnisk baserte etnolekter lett tolkes som en form for manglende aksept av "rinkebyidentiteten" som en legitim svensk identitet, som står i motsetning til det som forlanges av en som samfunnsmedlem. Noe som er problematisk hvis det er samfunnsintegrering som er målet .

Takk for oppmerksomheten

:-)